

ГОД. XXI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 42.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издави за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

САРСЕЈ И ЛЕСИНГ.

Франсиск Сарсеј, духовити старојко међу француским позоришним критичарима, објављује у „Тан“-у француско дело о Лесингу од универзитетског професора Емила Грикe-а и надовезује, на оригиналан начин, своја посматрања о Лесингу, која су занимљива баш и тога, што потичу од њега.

Франсиск Сарсеј влада од 1859. над драматским фељтоном у Паризу, до 1867 у „Фигару“, а од то доба па све до данас у „Тан“-у („Temps“). За време бечке позоришне изложбе год. 1892. дошао је са „Комедијом Француском“ („Comédie Française“) и он, и у читавом низу писама изразио се врло ласкаво о Бечу и о Бечлијама.

Посматрајући то најновије дело о Лесингу, вели: „Ја мислим, да ће сваки, који ужива у позоришту, дело то радо читати и да ће му бити од користи. Писац „Драматургије“ праотац је свију нас, који се бавимо драмском критиком. Та је књига била много година на мом писаћем столу, али у француском преводу Грусле-а. Сећам се врло добро, како сам се дивно и чудно, кад сам је читао први пут. Већ од неколико година изучавам позориште и пишем о њему сваког понедеоника; али натпис те књиге био ми је познат тек по чувењу, пошто не знам немачкога језика. Сад ми дође Грусле-ов превод до руку и ја га прочитах с радошћу, али — да л' да додам? — и с једом. Све теорије, које сам себи удесио дугим, стрпљивим, свакидашњим посматрањем позоришних дела и њиховим изучавањем, које сам приказивао с одлучним уверењем, држећи их за своју рођену својину: у Лесинга их нађох опет, а није их измислио ни он, јер се на више места позива на Аристотела, као на ауторитет. Моја ме је недаћа баш болела! Али се на скоро одлучих.

Рекох себи: те се теорије морају оснивати на истини, кад их је средио тако силан дух као Лесинг, и оне су тако исто моја својина, као и његова, јер сам их и ја довео у ред и то независним радом и напором мишљења мог. „La scène à faire“, којој се толико ругало а и данас се још руга на, жалост је само нов облик идеје, која је тако стара као и позориште и која се налази у Аристотелу, до које пак помоћу Лесинга можемо доћи. Тај Лесинг за то је тако занимљив, што није само сухопаран теоретичар, који о позоришту философише. Није ваљда било човека, који се тако радо хватало у коштац као он. Он је полемичар до врх врхова својих претију — увек силовит и патетичан. За то је такав, јер је волео позориште, страшно га је волео, познавао му је сваки кутић, кад је био и писац и управник и редитељ. У повећем делу г. Гриске-а наћи ћете све, што бисте о Лесингу хтели да знате. Његова физиономија и његова дела оживеће пред вама, али немојте пропустити, а да не прочитате: „Драматургију“.

Сарсеј спомиње овде своју реч, коју је он пронашао и која је у најтењиој свези с именом његовим. „La scène à faire“, то је приказ, у који се тако рећи слива цело дело, за које су ту и особе и ситуације, и који (призор) има публика права да ишчекује, ал' који је овај или онај песник смео с ума, или га није довољно обрадио. Та реч има велику улогу у књижевном разговору, кад се прича о позоришту, и ових се дана у Паризу у аристократској дитетантској представи с великим успехом приказало позоришно дело у једном чину, коме је натпис била реч, од Сарсеја измишљена: „La scène à faire“.

И С Т И Ж И

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Женски пријатељ“, комедија у 5 чинова, написао Александар Дима, син, превео Душан Л. Токић, приказан дне 16. марта 1896.)

И наша је управа учинила почаст успомени једнога од најдуховитијих и најплоднијих писаца овога столећа, у месецу новембру прошлога лета преминулог љубимца француског читалачког и позоришног света, Александра Дима-а сина, тиме, што је изнела и пред наш свет његову духовиту комедију: „Женски пријатељ“, те нам тако дала прилику, да се дивимо духовитости и дубокој психолошкој интуицији озбиљнога и занимљивога ђенија. Нико није био компетентнији и по свом таленту, и по свом одгоју, и по свом искуству изрицати у драмском облику и роману и приповеци суд о разним проблемима женског срца, душе и судбине, као Дима, син, који је проживио седамдесет година у вртлогу Париза, те био у прилици, да песничким интуитивним погледом завири у душу женама разног положаја, ђуди, темперамента, одгоја, талента и срца. До скоро се он уозбиљио, те почео живот мушкараца и жене схваћати с најозбиљније стране. Брзо је он приметио, колико жртава пада на олтару женског Молоха из тако званог полусвета, па како треба већ једном прекинути са обожавањем и идеалисањем женских слабостиња, како су то чинили француски драматичари пре њега и пре Е. Ожијера.

Док је још у „Госпођи са камелијама“ био следбеник култа палих несретница, већ је у осталим својим комадима: „Le Demi Monde“ (год. 1853.) „L'ami de femmes“ (г. 1864.) „Princesse Georges“ (г. 1871.), „La Femme de Claude“ (г. 1873.) „L'Entrangère“ (г. 1876.) почео скидати са жене накит романтике и идеализма и приказивати их као редовни узрок несрећи мужева. Сад му је жена: новца жедна спекуланткиња, сад уходарка, сад демон освете, сад кокета и раскалашна прељубница, која обешчашћује породично огњиште.

Није он неправедно немилосрдни њихов судија, јер прави разлику међу непоправљивим, и оквареним грешницама и онима, што су недужне пале жртвом мушке похоте. Док је према

првима неумољиво строг, дотле је ради других написао цели низ позоришних комада, у којима доказује и тумачи могућност и начин поправке пале жене, стављајући им у изглед награду: потпуне рехабилитације у сваком погледу, ако устрају на путу поправке. Такви су комади: „Les idées de Madame Aubray“ (г. 1867.); „Monsieur Alphonse“ (г. 1873.) „Denise“ (г. 1885.)

У комадима те врсте изложио је Дима своју теорију о моралној чистоћи у недостатку праве чистоће, и тако звану чистоћу срца и невиност душе и после случајног пада у првој згоди или у првом сукобу са поквареношћу света.

Морал и тежња, за којом А. Дима, син, иде у свим својим комадима, јест препорука чистоће брачног живота и моралности мужа и жене. Он не штеди ни мушкараца, те је одушевљени бранилац права жене у браку и друштву, која јој по природи припадају. И за то је он остао љубимцем жена уза све то, што је навестио бој култу женских греха и слабости, јер су сви његови књижевнички плодови били прелити филозофском добродушношћу. Ту бономију наследио је осим талента од свог добродушног, али лакоисленог оца, кога је он духовито назвао својим великим дететом, кога је добио, чим је сам дошао к разуму.

Откривајући истину из женског света у корист мушкараца и жене и човечанског друштва, Дима млађи бијаше у истину најбољи, јер најискренији пријатељ жена.

Такав искрени пријатељ жена је и у комаду „Женски пријатељ“. Ријон (г. Стојковић), који у прави час излечи чудно одгојену и у неком свету фантома мало не на странпутицу зашлу грофицу Симерозу (гђа Лукићка), која већ први месец после брака оставља мужа, грофа Симероза (г. Марковић) те живи у неком царству умишљене несреће и тражи платонске љубави у љубоморног и ватреног и физички јаког племића Монтегра (г. Спасић). Духовити савети Ријонови изведоше грофицу на прави пут и она се враћа к своме мужу.

Духовити Ријон унапред знаде, како ће се свршити и заматак љубавног романа госпођице Балбине Леверде (гђца Ђуришићева), кћерке хе-

мичара Левердеа (г. Хаџи-Динић) и жене му гђе Леверде (гђа Тодосићка) према младом Шантрѣну (г. Поповић). Чим Шантрѣн обрије браду, проћи ће љубав Балбини према њему и њена воља, да ради умишљене несретне љубави иде у манастир, о ком само то знаде, да тамо калуђерице носе белу превесу преко главе.

Таковим на око за читаоце ситницама, Дима у разним комадима, саставља слику појма садање жене бољег друштва, која види и познаје само спољашњи део прилика и проблема света, те с те стране хоће да се преиначи њезин одгој и пресуђује њезин садањи круг мисли и осећаја, тумачи њене заблуде и тражи начин њезинога поправка.

Дима је свој комад: „Женски пријатељ“ већ пре тридесет година изнео први пут на позорницу, али је свечано пропао. Није било право време још дошло. Истом недавно покушао је и опет с њим срећу, и овај пут је сјајно успео, не само у Паризу, већ свугде, где је до сада даван био.

Разуме се, тому успеху допринесоше у првом реду духовите сентенце, сјајна духовитост дијалога и управо мила бономија филозофских рефлексија о разним манифестацијама женског живота, којима је цели комад као бисерјем проткан и преливѣн. Иначе је радња сасвим незнатна, нема праве концентрације, већ прави више утисак случајно укалушљених синхронистичких епизода.

Али највећи разлог сјајному успеху тога комада, уза све његове техничке недостатке, без сумње је то, што је карактеризација свијух мушких и женских лица управо савршена и доследна од почетка до краја.

Осим тога, узимље се, да је Дима у Ријону хтео сам своју силхуету да изнесе на позорницу, јер на уста симпатичног Ријона говори душа и ум Димаов у сентенцама оно, што је иначе на шире изведено и изложено у целом низу дела Димаових.

Недавно је један пријатељ Димаов саопштио право мишљење Димаово о разним комадима, што их је написао. Он приповеда, да му је Дима рекао, како му је од свих комада најмилији: „Женски пријатељ“ баш за то, што му је то једно од најслабије душевне деце, те га он воли као и мати своје најслабије дете. Не, није то једини

разлог. То драмско чедо Димаово највернији је одсев Димаова целокупнога мишљења о проблему жене с којим се он толико бавио.

Толико о самом комаду, који ће још дуго бити свима позорницама свети драгоцен инвентар, што увек може надејати производе сваке моде.

Приказ је за наше прилике био управо јако добар. Г. Стојковић је Ријона приказао отмено, природно, симпатично, и кретањем, и изразом лица, и говором и маском и темпераментиком гласа и осећаја. То му се опћенито признаје и то нека му буде знаком, да је погодио прави начин приказа те у истину за глумца тешке али и захвалне улоге. У сцени, где клечи пред грофицом Симерозом, дижући јој рукавицу, био је управо на висини приказа салонских ситуација.

За свој лепо приказ опетовано му је повлађивано

Исто тако је у сретним рукама била и улога грофице Симерозе. Гђа Лукићка ју је својом познатом дистинговисаном отменошћу и разумевањем приказала, те је лаворике успеха поделила са г. Стојковићем.

И г. Спасић је љубомору мускулозног и мисантропског Дон Хуана, Мовтегра, верно и промишљено протумачио и у сценама љубоморне сентименталности и у призору сурове провале завидне суревњивости.

Добро приказаше и г. Хаџи-Динић засићеност Левердеа и гђа Тодосићка његову жену, госпођу Левердеову, баш као и гђица Ђуришићева наивну романтику Балбине и г. Бакаловићка свестност свога положаја милионарске кћерке, Хакендорфке. Заокружености „ensemble-a“ допринесоше, са добро погођеним приказом, и господа: Марковић, као гроф Симероз, Бакаловић, као гурман Таржет, и г. Поповић, као Шантрѣн.

Било је то право естетско уживање, па је штета, да нису барем ложе и партер били пунији. Треба истрајати до конца у свачем добром, па и у љубави према овако важном фактору за одржање српског културног живота у овим странама, као што је српско народно позориште.

Ј. Хр.

Издаје права срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

47. Представа.

У ДУНЂЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ.

Ван претплате.

Пре поласка позоришне дружине на пут последња представа.

У Новоме Саду, у уторак 19. (31.) марта 1896.

ПРВИ ПУТ:

Х А М Л Е Т.

Трагедија у 5 чинова, написао В. Шекспир, с енглеског превео др. Лаза Костић, за српску позорницу удесио А. Хаџић. — Редитељ: Добриновић.

ОСОБЕ:

Клаудије, краљ дански	— —	Лукић.
Хамлет, син пређашњег а си-		
новац садашњег краља	—	Ружић.
Полоније, велики челник	—	Филиповић.
Хорације, пријатељ Хамлетов		Марковић.
Лајерте, Полонијев син	— —	Спасић.
Волтиманд	— —	Жикић.
Корнелије	} дворани	— — Хаџи-Динић.
Розенкранц		— — Тодосић.
Гилденстерн		— — Поповић.
Озрик, дворанин	— —	Стефановић.
Марцело, часник	— —	Миловановић.
Дворанин	— —	Радовић.
Дворанин	— —	Бајин.

Свештеник	— — — —	Ивантанин.
Дух оца Хамлетовог	— — —	Душановић.
Фортинбрас, краљевић нор-		
вешки	— — — —	Васиљевић.
Гертруда, краљица данска, ма-		
ти Хамлетова	— — —	С. Вујиќа.
Офелија, Полонијева кћи	— — —	С. Бакаловиќа.
Први глумац	— — — —	Стојковић.
Други глумац	— — — —	Миловановић.
Трећи глумац	— — — —	Илић.
Прва глумица	— — — —	Д. Васиљевиќа.
Друга глумица	— — — —	З. Ђуришићева.
Први гробар	— — — —	Добриновић.
Други гробар	— — — —	Бакаловић.

Господа, госпође, часници, војници, морнари, гласници и друга пратња.
Збива се у Елсинору.

У новом оделу, које је нарочито за овај комад зготовљено по узорима.

Свирачки збор ц. и кр. 70. пешачке пуковније свираће ове комаде: 1. „Српска зора. Марш.“ — 2. Арија из опере: „Хамлет“, од Томаса. — 3. „Сваговац.“ Потпури, од Перла. — „Из српске шуме и утрине“. Фантазија, од Чизека. — 5. „Гусле“. Потпури, од Чизека.

Ко од наших поштованих претплатника жели своју ложу или своја места и за ову представу задржати нека изволи ту намеру своју изјавити у књижари браће М. Поповића најдуже до 11 сах. пре подне. Претплатници добијају ложу своју или места своја по претплатној цени.

Улазнице могу се добити у књижари браће М. Поповића од 9—12 пре подне, од 3—6 после подне и после на каси.

Почетак тачно у 7¹/₂, свршетак у 10¹/₂ сахата.